

Πλιόγκου, Β. (2011). Μαθαίνουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα...παίζοντας και δημιουργώντας τα: Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας. Δημοσιευμένα Πρακτικά του Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Παγκόσμιας Οργάνωσης Πρώτης Αγωγής και Εκπαίδευσης (Ο.Μ.Ε.Ρ.) με θέμα: «Δημιουργικότητα και μάθηση στην πρώτη σχολική ηλικία». Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 6-8 Μαΐου 2011, σ. 727-737.

Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<http://www.omep.gr/synedria.htm>

Ευρωπαϊκό Συνέδριο OMEP 2011, Κύπρος

Μαθαίνουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα...παίζοντας και δημιουργώντας τα : Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας

Βασιλική Πλιόγκου

Δρ. στις Επιστήμες της Αγωγής-Ειδική Επιστήμονας
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης
pliogou@eled.auth.gr

Περίληψη

Το σύγχρονο ελληνικό σχολείο χαρακτηρίζεται από πολυπολιτισμικότητα και πλουραλισμό κύκλων ζωής. Θέματα που αφορούν στην αναγνώριση, αποδοχή και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναδύονται καθημερινά στη σχολική πραγματικότητα.

Ως εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα ορίζεται κάθε πρωτοβουλία ενημέρωσης, πληροφόρησης και διδασκαλίας με στόχο τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κουλτούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για μια παρέμβαση συνολική, κατευθυνόμενη, άμεση, έγκαιρη, ευέλικτη, έγκυρη, στοχοθετημένη στην ενδυνάμωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών που βρίσκονται στην πρώτη σχολική ηλικία. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνθέτουν το θεωρητικό σχήμα που στηρίζει δράσεις εκπαίδευσης στα και υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πώς, όμως, επιτυγχάνεται η προσέγγιση της κουλτούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Πώς προσεγγίζονται τα δικαιώματα των παιδιών, όταν τα ίδια τα παιδιά αναγνωρίζονται ως δρώντα κοινωνικά υποκείμενα, τα οποία αποκτούν έναν διαρκώς αυξανόμενο ρόλο στη διαμόρφωση καταστάσεων που τα αφορούν; Η υιοθέτηση των δικαιωμάτων τους συνάδει με μία νέα ιστορική εποχή για τα παιδιά όλου του κόσμου και όχι μόνο του δυτικού, καθώς αναγνωρίζονται ως άτομα με δικαιώματα, απόψεις, εμπειρίες, ανάγκες, αισθήματα. Κατά τη διερεύνηση σχετικών ζητημάτων προκύπτουν θέματα που

αποτελούν διακρίσεις και κατηγοριοποιήσεις φιλοσοφικού και εννοιολογικού χαρακτήρα, τα οποία η σχετική βιβλιογραφία ενδιαφέρεται να:

- υπερασπιστεί,
- συμβιβάσει αντιτιθέμενες απόψεις για το συμφέρον του παιδιού και να διασαφηνίσει τις διαστάσεις των νομικών και ηθικών δικαιωμάτων αυτονομίας και αυτοδιάθεσής του,
- κατασκευάσει ταξινομητικές μήτρες για την κατηγοριοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού,
- προβάλει το ζήτημα των πολιτικών του δικαιωμάτων.

Τα στοιχεία που συνθέτουν την κουλτούρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι άλλα από την αναγνώριση της αξίας της ανθρώπινης ύπαρξης και αξιοπρέπειας, της κατανόησης και του σεβασμού της πολιτισμικής διαφορετικότητας, της ελευθερίας έκφρασης και της διασφάλισης της ισότητας, της προαγωγής της δημοκρατίας και της καλλιέργειας του αισθήματος των ενεργών πολιτών σε πνεύμα αλληλεγγύης και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Και επειδή τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν και άμεσους μαθησιακούς στόχους σε μια σχετική εκπαιδευτική διαδικασία, οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που υιοθετούνται ώστε να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι σηματοδοτούνται από την ένταξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε εφαρμογή της εκπαιδευτικής πράξης. Ιστορίες, παραμύθια, παιχνίδια –λεκτικά, νοητικά, σωματικά- εικαστικές εφαρμογές, αφίσες, τραγούδια, ποιήματα, εικόνες, κείμενα και λογότυπα από τον Τύπο και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, μπορεί να χρησιμεύσουν ως εκπαιδευτικό υλικό. Με κάθε αφορμή, για παράδειγμα μέσω μιας κειμενικής αναφοράς σε κάποιο σχολικό εγχειρίδιο, μπορεί να δοθεί η ευκαιρία για την εφαρμογή μιας εκπαιδευτικής δράσης στα ανθρώπινα δικαιώματα και υπέρ αυτών, είτε διαθεματικά είτε στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης ή ενός συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου.

Ως προϋπόθεση, όμως, απαιτείται η συμμετοχική εκπαιδευτική διαδικασία μέσω της ενθάρρυνσης του διαλόγου, της ελεύθερης έκφρασης ιδεών και συναισθημάτων, της κριτικής και της ανταλλαγής απόψεων. Ενώ ως παιδαγωγικές τεχνικές για την προσέγγιση σχετικών εννοιών θεωρούνται: η τεχνική της ιδεοθύελλας, των μελετών περίπτωσης, των επισκέψεων πεδίου, των συνεντεύξεων, των συζητήσεων, των ερευνητικών σχεδίων εργασίας, των παιχνιδιών ρόλων και των χρήσεων οπτικοακουστικού υλικού.

Το παρόν κείμενο αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση, η οποία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που εφαρμόστηκαν σε παιδιά νηπιαγωγείου και πρώτων τάξεων Δημοτικού σχολείου, με στόχο την ευαισθητοποίησή τους στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού. Οι στόχοι των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών δράσεων επιτεύχθηκαν μέσω του παιχνιδιού, όπου το παιδί αναγνωρίζει δικαιώματα, εκφράζει συναισθήματα και συνειδητοποιεί αξίες, όπως η συνεργασία, η αμοιβαία εκτίμηση, ο αλληλοσεβασμός, η δικαιοσύνη κ.ά.

Λέξεις-κλειδιά

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες, κουλτούρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας

Εισαγωγή

Ιστορικά υποστηρίζεται ότι η έννοια των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» γεννήθηκε στη Δυτική Ευρώπη το 18^ο αιώνα με τη γαλλική επανάσταση του 1789. Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (26 Αυγούστου 1789), εμπνευσμένη από τη Διακήρυξη της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας της 4^{ης} Ιουλίου του 1776 και του φιλοσοφικού πνεύματος του 18^{ου} αιώνα, αποτέλεσε το χάρτη των θεμελιωδών ελευθεριών και αναπαλλοτρίωτων φυσικών δικαιωμάτων του ανθρώπου με οικουμενικές διαστάσεις. Ως κύρια και φυσικά ανθρώπινα δικαιώματα θεωρούνται το δικαίωμα στη ζωή, στην ελευθερία, στην ιδιοκτησία, στην ισότητα, στην αναζήτηση της ευτυχίας, στην αντίσταση κατά της καταπίεσης.

Το 19^ο αιώνα, στις χώρες που είχαν επηρεαστεί περισσότερο από τη βιομηχανική επανάσταση, άρχισαν οι αγώνες για την προστασία του εργαζόμενου πληθυσμού από τις ακρότητες της εκμετάλλευσης. Για παράδειγμα, από τις αρχές του αιώνα στην Πρωσία και στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθιερώθηκε η δωρεάν υποχρεωτική στοιχειώδης εκπαίδευση. Επίσης, το 1833 και το 1842 στην Αγγλία, ψηφίστηκαν οι πρώτοι Νόμοι Εργοστασίων και Μεταλλείων βάσει των οποίων δόθηκε μια υποτυπώδη προστασία στα παιδιά και τις γυναίκες. Με τη νέα βιομηχανική εποχή, του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα, η τεράστια μάζα εργαζομένων, τα οξυμένα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα προσδίδουν νέες διαστάσεις στο ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συγκροτούν την αιχμή των διεκδικήσεων και διαπερνούν τις φιλελεύθερες πολιτικές και οικονομικές αντιλήψεις των αστικών καθεστώτων (Περράκης, 1991).

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918) και η Ρωσική επανάσταση (Οκτώβριος 1917) αποτελούν το εφαλτήριο για τις πρώτες προσπάθειες διεθνοποίησης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο πλαίσιο κυρίως των διεθνών οργανισμών της εποχής, δηλαδή της Κοινωνίας των Εθνών και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας. Ωστόσο, η ιδέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ωρίμασε με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1939-1945), όταν ο κόσμος, συγκλονισμένος από την καθολική κατάρρευση της δημόσιας και ατομικής ηθικής, από τα εκατομμύρια των νεκρών πολιτών και τον εξευτελισμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, από την εξόντωση πολλών εκατομμυρίων Εβραίων στους θαλάμους αερίων του Χίτλερ και την καταστροφή της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι με τις πρώτες πυρηνικές βόμβες, συνειδητοποίησε την ανάγκη για τη θεμελίωση μιας διεθνούς συνεργασίας, η οποία θα εξασφάλιζε τη διαρκή προστασία των ιδεωδών της ειρήνης και της ελευθερίας. Έτσι, ο Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (26.6.1945) και η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (10.12.1948) σχηματοποιούν και τις πρώτες κωδικοποιήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε οικουμενικό επίπεδο, ενώ από τις τελευταίες αποτελεί η Σύμβαση των

Δικαιωμάτων του Παιδιού (20.11.1989) (Ελληνικό Τμήμα Διεθνούς Αμνηστίας, 1987).

Η αναφορά σε βασικές πολιτισμικές αξίες, όπως: της ισότητας, του σεβασμού στο άτομο και τις προσωπικές του επιλογές, της ισονομίας των πολιτών ανεξάρτητα από τα διαφορετικά τους φυσιολογικά χαρακτηριστικά, την καταγωγή, το φύλο, τη γλώσσα, τις πολιτικές ή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους, την κατοχύρωση του ιδιωτικού τους βίου, αποτέλεσε κοινό στόχο κι επιδίωξη όλων των νομοθεσιών των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών. Ακολούθησε σειρά κανονιστικών κειμένων, στο πλαίσιο όχι μόνο των Ηνωμένων Εθνών αλλά και εντός πέντε διαφορετικών συστημάτων περιφερειακής προστασίας, τα οποία στόχο έχουν τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ανθρώπων που ζουν στις δικές τους γεωγραφικές περιοχές. Η συγκεκριμένη εξέλιξη εκλαμβάνεται ως ένδειξη της έντονης ανησυχίας για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ολόκληρο τον κόσμο.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Τα ανθρώπινα δικαιώματα προσεγγίζονται ως το ιστορικό εκείνο στοιχείο το οποίο εκφράζει, κατά κανόνα, τη διαλεκτική σχέση του ατόμου προς το κράτος. Σύμφωνα με τον καθηγητή Karel Vasak (1974) υπάρχουν τρεις γενεές ανθρωπίνων δικαιωμάτων: αυτή που αφορά στα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, δηλαδή το δικαίωμα στη ζωή, στην ατομική ταυτότητα, στην ελευθερία της σκέψης, της έκφρασης, της θρησκείας, της συνείδησης κ.ά., μια δεύτερη που αφορά στα οικονομικά, κοινωνικά, και πολιτιστικά δικαιώματα, όπως: το δικαίωμα στην εργασία, στην κοινωνική ασφάλιση, στην εκπαίδευση, στην υγεία, το δικαίωμα να έχεις μια οικογένεια, να συμμετέχεις στην επιστήμη και πολιτιστική ζωή κ.ά. Και μια τρίτη, η οποία περιλαμβάνει τα συλλογικά δικαιώματα, αυτά δηλαδή που έχουν ως κύριο κίνητρό τους την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων αναφορικά με τη διασφάλιση των δικαιωμάτων για καθαρό περιβάλλον, ειρήνη, τροφή κ.ά. (Ρούκουνας, 1995).

Ωστόσο, τα ατομικά-πολιτικά και κοινωνικά-οικονομικά δικαιώματα υπέστησαν δοκιμασίες στους Διεθνείς Οργανισμούς, αφού στην ουσία πίσω από αυτά τα δικαιώματα συγκρούονται δύο διαφορετικές φιλοσοφικοπολιτικές ιδεολογίες. Για τους δυτικούς ο διαχωρισμός ελάνθανε κινδύνους, αφού μπορούσε να οδηγήσει σε μεγάλη προβολή των οικονομικών-κοινωνικών δικαιωμάτων και αντίστοιχη υποβάθμιση των ατομικών-πολιτικών. Ενώ τα σοσιαλιστικά και τα αναπτυσσόμενα κράτη θεωρούσαν ως θεμελιώδη και φυσικά δικαιώματα, τα οικονομικά και κοινωνικά (Μάνεσης, 1995).

Θεμελιώδη, όμως, είναι εκείνα τα δικαιώματα που έχουν εξαιρετική σημασία για τον άνθρωπο και που η αξία τους αναγνωρίζεται από τη συντριπτική πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας. Άλλωστε τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο βαθμό που κατοχυρώνονται νομικά, είναι αλληλένδετα και καμία κατηγορία δεν προηγείται της άλλης. Έτσι κι αλλιώς, είτε πρόκειται για τα ατομικά-πολιτικά είτε για τα κοινωνικά-οικονομικά χρειάστηκε να γίνουν πολλές επαναστάσεις, πολύ αίμα να χυθεί για τη γένεση, αναγνώριση, προστασία και κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έτσι, επιχειρώντας την οριοθέτηση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γίνεται εμφανές ότι είναι πολύ δύσκολο να δοθεί με σαφήνεια ένας ορισμός. Κι αυτό, γιατί αφενός μεν τα ανθρώπινα δικαιώματα αντιπροσωπεύουν ένα σύστημα ιδεών που σχετίζονται με μια ορισμένη αντίληψη του ανθρώπου και της κοινωνίας, που έτσι κι αλλιώς οι σημερινές κοινωνίες είναι πλουραλιστικές, αφετέρου πρόκειται για μια επίμαχη έννοια, η οποία υποθάλλει συγκρούσεις, αντιπαραθέσεις, ηθικά διλήμματα αλλά και συγκεκριμένες πρακτικές, συμπεριφορές και στάσεις. Η έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν θα μπορούσε να έχει ως σημείο αναφοράς ένα διαπολιτισμικό, διατοπικό και διαχρονικό υποκείμενο στο οποίο να προσδίδονται συγκεκριμένα δικαιώματα. Ακόμη, όμως, και στην περίπτωση που θα αναφέρεται στο σημερινό κοινωνικό υποκείμενο, πάλι δεν είναι δυνατό να δοθεί ένας συγκεκριμένος ορισμός. Αφού πρόκειται για ένα υποκείμενο διαιρημένο σε επιμέρους τμήματα, φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέλος δηλαδή πολύπλοκων και σε μεγάλο βαθμό διαφορετικών μεταξύ τους συστημάτων ή υποσυστημάτων (οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών) (Νόβα-Καλτσούνη, 1996β).

Αλλά κι ακόμη, όταν η παιδική ηλικία προσεγγίζεται ως βιολογική περίοδο που συνοδεύεται από τη μετάβαση του νεαρού ατόμου από την ανωριμότητα προς την ωριμότητα, από την ανικανότητα προς την ικανότητα να διακρίνει τις θετικές από τις αρνητικές καταστάσεις και την ένταξή του στον κόσμο των ενηλίκων, τότε μέχρι την επίτευξη της παραπάνω πορείας ο «φυσιολογικός» αποκλεισμός των παιδιών από την κοινωνική, οικονομική και δημόσια ζωή μπορεί να εκληφθεί ως άμεση συνέπεια. Επομένως, ακόμη κι όταν οι ενήλικοι μιλούν για προστασία των παιδιών και της παιδικής ηλικίας εννοούν εκείνη την παρέμβαση της ενήλικης κοινότητας και των θεσμών, που θα είναι ικανή να διασφαλίσει τη μετατροπή της προστασίας των ανηλίκων από απλή διάθεση σε παιδαγωγική πρακτική (Νόβα-Καλτσούνη, 1996α). Δηλαδή, στο βαθμό που τόσο το υπάρχον νομικό πλαίσιο, ο κοινωνικοποιητικός ρόλος των θεσμών, κυρίως της οικογένειας και της εκπαίδευσης, όσο και οι μέθοδοι της κοινωνικής πολιτικής που αφορούν στην παιδική ηλικία, επιτελούν και παιδαγωγική λειτουργία. Βέβαια, αδιαμφισβήτητο παραμένει ότι η παιδική ηλικία χρίζει προστασίας. Αυτή η προστασία όμως δεν θα πρέπει να παρέχεται με γνώμονα τα αποδιδόμενα με αρνητική χροιά γνωρισμάτά της. Γιατί, έτσι, η ενήλικη κοινότητα, όχι μόνο χρησιμοποιεί τις βασικές αρχές αυτών των γνωρισμάτων ως άλλοθι για να δικαιολογήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό των παιδιών και την υπερβολικά περιορισμένη αυτονομία της παιδικής ηλικίας, αλλά τις ενισχύει και τις νομιμοποιεί. Μέσα από αυτή τη λογική άλλωστε, θα μπορούσε να ερμηνευτεί και η ανεκτικότητα και ανοχή προς την παιδική ηλικία που παρουσιάζουν οι επίσημοι φορείς κοινωνικοποίησης (Μακρυγιώτη, 1991). Γι' αυτό και προκύπτει έντονα η ανάγκη μιας κοινωνιολογικής προσέγγισης, η οποία να αντιλαμβάνεται την παιδική ηλικία ως αυτόνομη μονάδα μελέτης κι ανάλυσης και σε σχέση με το συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο. Και καθώς η παιδική ηλικία δεν προϋπάρχει ως φυσική, α-χρονική κατηγορία αλλά οριοθετείται και προσεγγίζεται με τα ίδια κριτήρια που προσδιορίζονται και τα υπόλοιπα πολιτισμικά προϊόντα, η μία, καθολική, ομοιογενής και ενιαία παιδική ηλικία θα πρέπει να αντικατασταθεί από πολλές διαφορετικές παιδικές ηλικίες, ώστε να

καλύπτεται όλο το φάσμα των διακυμάνσεων και εσωτερικών της διαφοροποιήσεων (Πλιόγκου, 2006).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η γενίκευση της έννοιας των δικαιωμάτων και η διεθνοποίησή τους οδηγούν σε μια α-πολιτισμική και ανιστορική θεώρηση, βάσει της οποίας τα ζητήματα της εξουσίας δεν εξετάζονται καθόλου ούτε ως προς τον ορισμό τους, ούτε ως προς την εφαρμογή τους στην πράξη. Τείνει, δηλαδή, η παγκοσμιοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να χαρακτηριστεί ως μια μοντέρνα εκδοχή φυσικού δικαίου, που ως φυσικό δίκαιο νοείται το ιδεατό σύστημα κανόνων, το οποίο προέρχεται από τη φύση των πραγμάτων, έξω από τόπο και χρόνο και ταυτίζεται με την αφηρημένη έννοια της δικαιοσύνης (Δεληγιάννης, 1989).

Κατά συνέπεια, ως «ανθρώπινα δικαιώματα» ορίζεται η έννοια εκείνη που περιέχει την προστασία της ανθρώπινης αξίας σε κάθε της έκφραση και έκφανση, όπου σε παγκόσμιο επίπεδο καταβάλλονται τα μέγιστα ώστε η ιδεολογία αυτή να γίνει πράξη. Τα ανθρώπινα δικαιώματα χαρακτηρίζονται ως έμφυτα, καθολικά και αναφαίρετα. Για αυτό και βασικοί στόχοι στην εκπαίδευση στα και για τα ανθρώπινα δικαιώματα, με άλλα λόγια σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και υπέρ αυτών, αποτελούν η διεθνής κατανόηση, η συνεργασία και η ειρήνη. Οι παραπάνω αρχές διατυπώθηκαν στη Σύσταση του 1974, η οποία υιοθετήθηκε στο Παρίσι στις 19 Νοεμβρίου 1974 κατά την 18^η Γενική Σύνοδο της UNESCO. Οι όροι «διεθνής κατανόηση», «συνεργασία» και «ειρήνη» θα πρέπει να θεωρούνται ως ένα αδιαίρετο σύνολο, το οποίο βασίζεται στην αρχή των φιλικών σχέσεων ανάμεσα στους λαούς και τα κράτη αλλά και στο σεβασμό προς τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, παρά τα διαφορετικά κοινωνικά και πολιτικά τους συστήματα (Παπαδοπούλου, 1990).

Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα-Μεθοδολογία

Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελεί μια παγκόσμια υποχρέωση και ένα διεθνές κατοχυρωμένο δικαίωμα από το διεθνές συμβατικό δίκαιο. Επιγραμματικά, αναφέρεται ότι στο πρώτο άρθρο του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (1946) προσδιορίζεται ως ένας από τους σκοπούς του *«η προαγωγή και η ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών»* ενώ στο προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1948) σημειώνεται ότι *«αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας...να καταβάλλει με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών»*. Και συμπληρώνεται στο άρθρο 26, στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου εγγράφου ότι *«η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της*

ειρήνης». Στο ίδιο πνεύμα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ (1966) καθώς και η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1989) προβλέπουν το δικαίωμα της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα, προωθούν τον παγκόσμιο σεβασμό και την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών (Ρούκουνας, 1995).

Επίσης, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με την απόφαση 49/184 της 23/12/1994 ανακήρυξε τη δεκαετία 1995-2005 ως τη «Δεκαετία για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα» εκπονώντας πλάνο δράσης για την ανάληψη πρωτοβουλιών από τα κράτη μέλη του με στόχο την ανάληψη κάθε πρωτοβουλίας διδασκαλίας, ενημέρωσης και πληροφόρησης για τα ανθρώπινα δικαιώματα που αποσκοπεί στην οικοδόμηση μιας παγκόσμιας κουλτούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από τη διάχυση γνώσεων και δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση συμπεριφορών που στοχεύουν στην ενδυνάμωση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και αξιοπρέπειας, στην προώθηση της κατανόησης, της ανεκτικότητας, της ισότητας των φύλων και της φιλίας μεταξύ των εθνών, στην αποτελεσματική συμμετοχή όλων των ανθρώπων σε μια ελεύθερη κοινωνία αλλά και στην προώθηση των δράσεων του ΟΗΕ για τη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης. Την ίδια περίοδο η Ύπατη Αρμοστεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα συνέταξε ένα πιο επεξεργασμένο Σχέδιο Δράσης για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το οποίο άρχισε να υλοποιείται το 2005 έχοντας βασικό στόχο την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο σύνολό τους και την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή, ώστε να γίνει βίωμα των μαθητών και μαθητριών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κουλτούρας του καθένα και της καθεμιάς (United Nations, 2005). Μάλιστα, το φετινό σχολικό έτος 2010-2011 είναι αφιερωμένο στην εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, σύμφωνα με το πλαίσιο της Δεκαετίας της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη της UNESCO, η οποία τα συνέδεσε με το ατομικό ευ ζην, την αποτελεσματική συλλογική συμμετοχή σε μια ελεύθερη κοινωνία και την απόδοση στην εκπαίδευση του θεμελιώδους ανθρωπίνου δικαιώματος, υπό το πρίσμα ότι η εκπαίδευση συνιστά όρο για την άσκηση όλων των δικαιωμάτων και κυρίως για την αντιμετώπιση της φτώχειας (Daudet & Singh, 2001).

Από την πρωτοβουλία και τις δράσεις διεθνών κυρίως οργανισμών, διαφαίνεται η ανάγκη απόδοσης στην εκπαίδευση ενός ρόλου-κλειδιού για την οικοδόμηση μιας δημοκρατικής κοινωνίας στην οποία να καλλιεργείται μια ιδιότητα του πολίτη που να θεμελιώνεται στην πολιτισμική ανομοιογένεια και στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Stavenhagen, 2008).

Πόσο εύκολο, όμως, είναι οι εκπαιδευτικοί, τουλάχιστον των δύο πρώτων βαθμίδων της εκπαίδευσης, να αντεπεξέλθουν στη διδασκαλία μιας ιδεολογίας η οποία εκτός από τεχνογνωσία και θεωρητική κατάρτιση απαιτεί αλλαγές στον τρόπο σκέψης, στις κοινωνικές πρακτικές, ακόμη και στην ίδια την ταυτότητα των ανθρώπων στην περίπτωση που αυτοί έχουν διαφορετική

άποψη όσον αφορά το σεβασμό και την προστασία ενός ανθρώπινου δικαιώματος;

Πόσο εύκολο είναι για τους εκπαιδευτικούς του σύγχρονου ελληνικού σχολείου, το οποίο χαρακτηρίζεται από πολυπολιτισμικότητα και πλουραλισμό κύκλων ζωής, να αναγνωρίζουν, να αποδέχονται και να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα όταν αυτά αναδύονται μέσα στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα;

Κατά πόσο μπορούν να τα αξιοποιούν ως παιδαγωγικό εργαλείο με στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών στα και για τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Κατά πόσο δραστηριότητες, που ενισχύουν τη γνωριμία, τη συνεργασία, την εμπιστοσύνη μεταξύ των μαθητικών ομάδων συμβάλλουν στην αναγνώριση και αποδοχή του «διαφορετικού» ως μέρους της ταυτότητας του «άλλου»; Γιατί τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να αναδεικνύονται ως πρωταρχικής σημασίας εκπαιδευτικός στόχος;

Ως εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα ορίζεται κάθε πρωτοβουλία ενημέρωσης, πληροφόρησης και διδασκαλίας με στόχο τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κουλτούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για μια παρέμβαση συνολική, κατευθυνόμενη, άμεση, έγκαιρη, ευέλικτη, έγκυρη, στοχοθετημένη στην ενδυνάμωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών από την πρώτη κιόλας σχολική ηλικία (Βαρουξή, 2003).

Πώς, όμως, επιτυγχάνεται η προσέγγιση της κουλτούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Το ζήτημα της μεθοδολογίας της διδασκαλίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απασχόλησε όλους εκείνους που ενδιαφέρονται για την προώθηση της συγκεκριμένης ιδέας. Σημαντική είναι η προσφορά της Felisa Tibbitts, η οποία επιχείρησε να κατασκευάσει μια σειρά εργαλείων, τα οποία πλαισίωσε μέσα από τρεις μεθόδους προώθησης και διδασκαλίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για το μοντέλο αξιών και συνειδητοποίησης για τη σημασία και την ηθική αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο εστιάζει στη μετάδοση βασικών γνώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις οικουμενικές αξίες, όπως της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας, του σεβασμού στην ανθρώπινη ύπαρξη. Το δεύτερο αφορά στην ανάπτυξη της ευθύνης των εμπλεκόμενων ατόμων απέναντι στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως δικηγόρων, αστυνομικών, γιατρών, δημοσιογράφων, εκπαιδευτικών κ.ά. Πρόκειται δηλαδή για το μοντέλο της υπευθυνότητας, που ενισχύεται μεταξύ των επαγγελματικών ομάδων και βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη και την κοινωνική αλλαγή. Ενώ το τρίτο μοντέλο αφορά στον κοινωνικό μετασχηματισμό, το οποίο εστιάζει στη συνειδητή προσχώρηση στις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από την προσωπική εμπλοκή των παιδαγωγών και διαπαιδαγωγούμενων, τον ακτιβισμό και τη δραστηριοποίηση για την επίλυση κοινωνικών ζητημάτων (Tibbitts, 2002).

Επίσης, άλλοι/ες ερευνητές/ριες επικέντρωσαν την προσοχή τους στο επίπεδο της σχολικής τάξης και στην επιλογή κατάλληλων παιδαγωγικών μεθόδων με στόχο τη βιωματική μάθηση μέσω παιχνιδιών ρόλων, διαθεματικών σχεδίων δράσης, μελετών περίπτωσης κ.ά. αλλά και την οικοδόμηση, απόρριψη ή

αποδοχή αξιών και ηθικών δεξιοτήτων που εντοπίζονται στην ιδιότητα του πολίτη (Covell et al., 2008). Ενώ έμφαση δίνεται από άλλους στην παροχή γνώσεων και την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων με υπαρκτά κοινωνικά προβλήματα που συνδέονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και προσεγγίζονται υπό το πρίσμα της εξοικείωσής τους με αυτά ως ηθικές αξίες (Lenhart, 2006). Ωστόσο, ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η αμφισβήτησή τους από τους μαθητές και τις μαθήτριες, καθώς πρόκειται για ένα γνωστικό αντικείμενο που θίγει ζητήματα πολιτισμικών, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών διαφορών για τα οποία τα παιδιά και οι οικογένειές τους καλούνται να προβούν σε θεμελιώδεις ηθικές επιλογές και οι εκπαιδευτικοί να διαφωτίσουν όλες τις πτυχές του διερευνώμενου ζητήματος καλλιεργώντας την ανεκτικότητα και την κριτική σκέψη και στάση του μαθητικού πληθυσμού τους (Μπάλιας, 2009).

Έτσι, κατά τη διερεύνηση σχετικών ζητημάτων με την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού, προκύπτουν θέματα που αποτελούν διακρίσεις και κατηγοριοποιήσεις φιλοσοφικού και εννοιολογικού χαρακτήρα, τα οποία η σχετική βιβλιογραφία ενδιαφέρεται να υπερασπιστεί, να συμβιβάσει αντιτιθέμενες απόψεις για το συμφέρον του παιδιού, να διασαφηνίσει τις διαστάσεις των νομικών και ηθικών δικαιωμάτων αυτονομίας και αυτοδιάθεσής του, να κατασκευάσει ταξινομητικές μήτρες για την κατηγοριοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού και να προβάλει το ζήτημα των πολιτικών του δικαιωμάτων (Βαρουξή, 2003). Κι ακριβώς επειδή τα παιδιά αναγνωρίζονται ως δρώντα κοινωνικά υποκείμενα, με δικαιώματα, απόψεις, εμπειρίες, ανάγκες, αισθήματα, τα οποία αποκτούν έναν διαρκώς αυξανόμενο ρόλο στη διαμόρφωση καταστάσεων που τα αφορούν, η προσέγγιση των δικαιωμάτων των παιδιών και η υιοθέτησή τους συνάδει με μια νέα ιστορική εποχή για τα παιδιά όλου του κόσμου κι όχι μόνο του δυτικού.

Κατά συνέπεια και τα στοιχεία που συνθέτουν την κουλτούρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι άλλα από την αναγνώριση της αξίας της ανθρωπίνης ύπαρξης και αξιοπρέπειας, της κατανόησης και του σεβασμού της πολιτισμικής διαφορετικότητας, της ελευθερίας έκφρασης και της διασφάλισης της ισότητας, της προαγωγής της δημοκρατίας και της καλλιέργειας του αισθήματος των ενεργών πολιτών σε πνεύμα αλληλεγγύης και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Και επειδή τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν και άμεσους μαθησιακούς στόχους σε μια σχετική εκπαιδευτική διαδικασία, τα παιδιά καλούνται να αναγνωρίσουν δικαιώματα, να εκφράσουν συναισθήματα και να συνειδητοποιήσουν αξίες, όπως η συνεργασία, η αμοιβαία εκτίμηση, ο αλληλοσεβασμός, η δικαιοσύνη κ.ά. Καλούνται να μάθουν τους τρόπους με τους οποίους δημιουργούνται τα στερεότυπα, να κατανοήσουν τις αρνητικές επιπτώσεις τους αλλά και να αναγνωρίσουν τις ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, κατανοώντας έτσι καλύτερα τον εαυτό τους και διαπιστώνοντας ότι η διαφορετικότητα εμπλουτίζει τη ζωή μας.

Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που υιοθετούνται ώστε να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, σηματοδοτούνται από την ένταξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε εφαρμογή της εκπαιδευτικής πράξης. Ιστορίες, παραμύθια, παιχνίδια –λεκτικά, νοητικά, σωματικά- εικαστικές εφαρμογές, αφίσες, τραγούδια, ποιήματα, εικόνες, κείμενα και λογότυπα από τον Τύπο και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, μπορεί να χρησιμεύσουν ως εκπαιδευτικό υλικό. Με κάθε αφορμή, για παράδειγμα μέσω μιας κειμενικής αναφοράς σε κάποιο σχολικό εγχειρίδιο, μπορεί να δοθεί η ευκαιρία για την εφαρμογή μιας εκπαιδευτικής δράσης στα ανθρώπινα δικαιώματα και υπέρ αυτών, είτε διαθεματικά είτε στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης ή ενός συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου.

Ως προϋπόθεση, όμως, απαιτείται η συμμετοχική εκπαιδευτική διαδικασία μέσω της ενθάρρυνσης του διαλόγου, της ελεύθερης έκφρασης ιδεών και συναισθημάτων, της κριτικής και της ανταλλαγής απόψεων. Ενώ ως παιδαγωγικές τεχνικές για την προσέγγιση σχετικών εννοιών θεωρούνται: η τεχνική της ιδεοθύελλας, των μελετών περίπτωσης, των επισκέψεων πεδίου, των συνεντεύξεων, των συζητήσεων, των ερευνητικών σχεδίων εργασίας, των παιχνιδιών ρόλων και των χρήσεων οπτικοακουστικού υλικού.

Εκπαιδευτικές εφαρμογές-Αποτελέσματα

Το παρόν κείμενο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση δύο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από παιδιά νηπιαγωγείου και πρώτων τάξεων του Δημοτικού σχολείου, σε σχολεία της Αλεξανδρούπολης, της Θεσσαλονίκης και σε εργαστήρια δημιουργικής έκφρασης του Τελλογλείου Ιδρύματος Τεχνών Α.Π.Θ. Πηγές για ανεύρεση υλικού αποτελούν σχετικές εκδόσεις της Unicef, της Διεθνούς Αμνηστίας, των Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Unesco κ.ά.

1) «Όλοι γεννιόμαστε ελεύθεροι και ίσοι!»-Το δέντρο των δικαιωμάτων

Δείχνουμε στα παιδιά μια συλλογή εικόνων, προερχόμενων από τον Τύπο, το διαδίκτυο κ.ά. που απεικονίζουν στιγμές από την καθημερινή ζωή στο σπίτι, στο σχολείο, στο πάρκο, στη θάλασσα κ.ά. Αλλά και σκηνές πολέμου, φυλάκισης, πείνας, παιδικής εργασίας, κακοποίησης, έλλειψης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης κ.ά. Σχεδιάζουμε ένα δέντρο σε ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί του μέτρου. Ζητάμε από κάθε παιδί να διαλέξει μία εικόνα, να την περιγράψει και να την τοποθετήσει στα κλαδιά του δέντρου από την πλευρά του: «επιτρέπεται, γιατί είναι αναφαίρετο δικαίωμα» ή από την πλευρά του: «απαγορεύεται, γιατί είναι παραβίαση του δικαιώματος». Στη συνέχεια, τα παιδιά γίνονται ζευγάρια και υποδύονται ρόλους εμπνευσμένους από τις εικόνες που περιέγραψαν. Τέλος, παρουσιάζουμε το έργο «Golconde» (1953) του Βέλγου σουρεαλιστή ζωγράφου René Magritte (Εικόνα 1) με τα πανομοιότυπα γκρι ανθρωπάκια και ζητάμε να διαλέξουν ένα από αυτά, να του δώσουν όνομα και να περιγράψουν τη δική του ιστορία. Κι αφού καταγραφούν τα βασικά χαρακτηριστικά του κάθε γκρι ανθρωπάκου, ολοκληρώνουμε τη δραστηριότητα φτιάχνοντας ή έχοντας βρει και φέρει από πριν, καπέλα, διάφορα χρηστικά αντικείμενα, ρούχα ώστε να συμπληρώσουμε το σκηνικό για την τελική αναπαράσταση. Κινούμαστε στο

χώρο, κρατώντας και φορώντας ό,τι συνθέτει τον κάθε γκρι ανθρωπάκο που όμως δεν είναι πια γκρι, προσεγγίζοντας με τον τρόπο αυτό την έννοια της διαφορετικότητας μέσα από μια φαινομενική ομοιότητα.

Εικόνα 1^η: «Golconde» του René Magritte (1953)

2) Μαθαίνουμε την ιστορία των δικαιωμάτων του παιδιού

Με αφορμή την κειμενική αναφορά στο σχολικό εγχειρίδιο της Μελέτης Περιβάλλοντος της Β' τάξης στην ενότητα «Οι ανάγκες και τα δικαιώματά μου» (σ. 48-50) τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τις πολύ σημαντικές έννοιες των αναγκών, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, τις οποίες εκφράζουν υπογράφοντας αρχικά τους κανόνες της τάξης τους. Με τον τρόπο αυτό, οι έννοιες της ελευθερίας έκφρασης, της εμπιστοσύνης, της συνεργασίας, του σεβασμού στο συμμαθητή, στη συμμαθήτρια και στα ενήλικα άτομα αναδεικνύονται πρωταρχικό τους μέλημα σε κάθε τους πράξη. Καθώς ο βασικός στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι η εκμάθηση της ιστορίας των δικαιωμάτων του παιδιού, επιλέγεται να μελετηθεί και να συζητηθεί το λογοτεχνικό κείμενο της Ίζαμπελ Πιν «Ο Σπόρος της Ειρήνης». Τα παιδιά αντιλαμβάνονται τη σοβαρότητα μιας εμπόλεμης σύρραξης ενώ συγχρόνως κάνουν κατανοητή τη μεγάλη ανάγκη για ειρηνική συνύπαρξη και σεβασμό στην ανθρώπινη ύπαρξη με τη λήξη της. Έτσι, μαθαίνουν για ποιους λόγους προκύπτει το πρώτο παγκόσμιο κανονιστικό κείμενο που αφορά στη διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948). Στη συνέχεια, τα παιδιά ανακαλύπτουν πώς προέκυψε η ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, μαθαίνοντας για τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού (1959) και τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (1989). Επικουρικό υλικό αποτέλεσαν κείμενα, όπως «Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» των Rocha και Ruth, «Πέτρα, Ψαλίδι, Χαρτί» του Γιώργου Μπότσου, αλλά και αφίσες και φυλλάδια της UNICEF και του Συνηγόρου του Παιδιού. Στο τέλος της δραστηριότητας τα παιδιά μαζί με τη γράφουσα συνέταξαν την ιστορία των δικαιωμάτων του παιδιού σε έμμετρο στίχο.

Πρόκειται για το ακόλουθο:

Η ιστορία της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων-
Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού (1959)

Φέτος, οι μεγάλοι αποφάσισαν, ότι το 2011 είναι αφιερωμένο στην εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Γιατί όμως να γίνει αυτό; Πρέπει να μας μάθουν πώς να ζούμε στο σπίτι, στο πάρκο, στο σχολειό;

Ξέχασαν φαίνεται ότι για χρόνια πολεμούσαν, άνθρωποι σκοτώνονταν και παιδιά πεινούσαν. Κι αφού έριξαν στο Ναγκασάκι και στη Χιροσίμα βόμβες φοβερές είπαν: «Για δεν πάει άλλο! Πρέπει να βάλουμε μυαλό! Τον πόλεμο να λήξουμε και να ζήσουμε οι άνθρωποι όλου του κόσμου, μόνο με σεβασμό!».

Κι αφού ο πόλεμος τελείωσε το 1945, τρία χρόνια μετά βρεθήκανε, στις 10 Δεκεμβρίου του 1948, το λόγο τους να δώσουνε και να υπογράψουνε ένα έγγραφο φοβερό.

Το ονόμασαν: «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» με το οποίο δεσμεύτηκαν να προστατεύουνε όλους τους λαούς των Ηνωμένων Εθνών.

Όλοι οι άνθρωποι γεννιόμαστε ελεύθεροι και ίσοι και κανένας, μα κανένας δεν έχει το δικαίωμα να μας κάνει κακό και να μας βασανίσει!

Και είπανε και άλλα πολλά, αλλά φαίνεται πως ξεχνούσαν τα παιδιά.

Κι αφού το έγγραφο αυτό δεν ήταν αρκετό, στις 20 Νοεμβρίου του 1959, άνθρωποι πολλοί συγκεντρώθηκαν για να διακηρύξουνε πως θα προφυλάξουνε όλων των παιδιών το καλό.

-Α, για αυτό και το ονόμασαν: «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού»;

-Ναι, για αυτό!

-Και τι λέει δηλαδή το κείμενο αυτό;

Δέκα αρχές συντάξανε και βροντοφωνάξανε:

Αρχή Πρώτη: Όλα τα παιδιά έχουν τα ίδια δικαιώματα, χωρίς διακρίσεις σε γλώσσα, φυλή, φύλο και χρώματα.

Αρχή Δεύτερη: Νόμοι θα πρέπει να θεσπίζονται και ευκαιρίες πολλές να δίνονται, ώστε τα παιδιά όλου του κόσμου το ίδιο σωματικά, πνευματικά και κοινωνικά να αναπτύσσονται.

Αρχή Τρίτη: Σε κάθε παιδί, μόλις γεννηθεί, όνομα και εθνικότητα θα πρέπει να δοθεί.

Αρχή Τέταρτη: Η υγεία είναι δικαίωμα βασικό, όπως κι ένα σπίτι, τροφή, ψυχαγωγία και φροντίδα από γιάρό.

Αρχή Πέμπτη: Κι όταν ένα παιδί έχει κάποιο πρόβλημα σωματικό ή διανοητικό, τη φροντίδα που χρειάζεται θα πρέπει να του δίνουνε αμέσως, χωρίς δισταγμό.

Αρχή Έκτη: Έχουμε ανάγκη όλα τα παιδιά, των γονιών τους την αγάπη και τη ζεστασιά.

Αρχή Έβδομη: Δικαίωμα στη μάθηση έχουν όλα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια γεμίζουν τα σχολεία.

Αρχή Όγδοη: Ό,τι και να συμβεί προστασία και περίθαλψη δικαιούται πρώτο από όλους το παιδί.

Αρχή Ένατη: Μακριά από τα παιδιά, η δουλειά, η εγκατάλειψη και η κάθε είδους εκμετάλλευση.

Αρχή Δέκατη: Τι χρειάζεται, όμως, πιο πολύ; Η αγάπη, η ειρήνη και η φιλία να φωλιάζει στην ψυχή!

Και να σας πούμε κι ένα μυστικό; Πάλι οι μεγάλοι συγκεντρώθηκαν στο κτίριο των Ηνωμένων Εθνών για να υπογράψουνε το 1989, ένα έγγραφο πέρα για πέρα δεσμευτικό.

«Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού» το ονόμασαν κι αφού το υιοθέτησαν, κάθε πέντε χρόνια, έλεγχο περνάει η κάθε χώρα, για να μην ξεχνά ότι τα παιδιά της έχουν πάντα ανάγκη από μια μεγάλη αγκαλιά.

Συμπεράσματα

Η προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από οποιασδήποτε μορφής εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς τα παιδιά μόλις από την ηλικία των 2-5 ετών είναι ικανά να αναγνωρίσουν τη φυλή, την εθνικότητα, το φύλο και την αναπηρία, να λειτουργήσουν ως δέκτες μηνυμάτων στα οποία εμπεριέχονται θετικές στάσεις αλλά και αρνητικές προκαταλήψεις, να παρατηρήσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των ανθρώπων, να αφομοιώσουν λεκτικά κι όχι μόνο μηνύματα, να αποκτήσουν τις αποκαλούμενες «πρώιμες προκαταλήψεις» (Corson, 2000). Για το λόγο αυτό, η ανάγκη ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης των παιδιών στα ανθρώπινα δικαιώματα και υπέρ αυτών είναι επιτακτική. Αφού μόνον αν τα παιδιά, από τις πρώτες κιόλας τάξεις της σχολικής τους ζωής, αποκτήσουν γνώσεις, βιώσουν συμπεριφορές, οικοδομήσουν, κοινωνικές κυρίως, δεξιότητες με στόχο την ανάπτυξη συνείδησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, θα μπορούν και ως ενήλικες να διαμορφώσουν στάσεις με τις οποίες θα αντιλαμβάνονται και θα απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους, αλλά και θα αποδέχονται τα όρια και τις υποχρεώσεις τους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Βαρουξή, Χριστίνα (2003). *Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Δράσεων για Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας*. ΕΚΚΕ: Κείμενα Εργασίας 2003/7.

Corson, Patricia (2000). Laying the foundation for literacy: an anti-bias approach. *Childhood Education*, 76, 385-389.

Covell, Katherine, Howe, Brian and McNeil, Justin (2010). Implementing children's human rights education in schools. *Improving Schools*, 13, 117-132. Διαθέσιμο στην:

<http://imp.sagepub.com/content/13/2/117>

Daudet, Yves & Singh, Kishore (2001). *The Right to Education: An Analysis of UNESCO's Standard-setting Instruments*. Paris: UNESCO.

Δεληγιάννης, Ιωάννης, (1989). *Εισηγήσεις Αστικού Δικαίου*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Δημοπούλου, Μαρία, Ζόμπολας, Τάσος, Μπαμπίλα, Ελένη, Σκαναβή Κωνσταντίνα, Φραντζή Αντιόπη, Χατζημιχαήλ, Μαριάννα (2008) [2005]. *Μελέτη Περιβάλλοντος*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ελληνικό Τμήμα Διεθνούς Αμνηστίας (1987). *Ανθρώπινα Δικαιώματα. Βασικές Συμβάσεις*

ΟΗΕ και UNESCO. Αθήνα: Ελληνικό Τμήμα Διεθνούς Αμνηστίας.

Lenhart, Volker (2006). *Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* (μτφρ. Ε. Γεμενετζή). Αθήνα: Gutenberg.

Μακρυνιώτη, Δ. (1991). «Η παιδική ηλικία ως αποδέκτης κοινωνικής πολιτικής», στο: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα. *Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής Σήμερα* (σ. 744-753). Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.

Μάνεσης, Αριστόβουλος (1995). «Η προβληματική της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο» στο Σ. Βασιλούνη (Επιμ.). *Όψεις της Προστασίας Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων* (σ. 167-186), Αθήνα: Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Βιβλιοπωλείο της «ΕΣΤΙΑΣ».

Μπάλιας, Σ. (2009). «Ανθρώπινα δικαιώματα και εκπαίδευση: ηθικο-πολιτικοί σκοποί, κοινωνική αλλαγή και διαχείριση προβλημάτων» στο: Β. Οικονομίδης & Θ. Ελευθεράκης (Επιμ.). *Εκπαίδευση, Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα* (σ.141-155). Αθήνα: Ατραπός.

Μπότσος, Γιώργος (2007). *Πέτρα, Ψαλίδι, Χαρτί. Τα δικαιώματα του Παιδιού σε Κόμιξς*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Νόβα-Καλτσούνη, Χριστίνα (1996α). *Κοινωνικοποίηση. Η Γένεση του Κοινωνικού Υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.

Νόβα-Καλτσούνη, Χριστίνα (1996β). «Εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα ως μια ιδιαίτερη μορφή κοινωνικοποίησης», στο Διεθνής Αμνηστία. Πρακτικά Ημερίδας με θέμα: «Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» (σ. 139-146). Αθήνα: Σάκκουλας.

- Παπαδοπούλου, Δήμητρα (1990). «Εισαγωγή στην Εκπαίδευση για την Ειρήνη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου», στο: Δ. Παπαδοπούλου (Επιμ.). *Εκπαίδευση για την Ειρήνη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου* (σ. 19-69). Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Εκπαίδευσης για την Ειρήνη, σ. 19-69.
- Περράκης, Στέλιος (1991). *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Πιν, Ίζαμπελ (2001). *Ο Σπόρος της Ειρήνης*. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες.
- Πλιόγκου Β. (2006). «Το δικαίωμα στην οικογένεια για τα εκτός γάμου παιδιά. Στοιχεία για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνική πραγματικότητα και τις ισχύουσες νομοθετικές διατάξεις», στο: Μ. Λουμάκου & Λ. Μπεζέ (Επιμ.). *Το Παιδί και τα Δικαιώματά του* (σ. 147-159). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Rocha, Ruth & Roth, Otavio (2006). *Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ρούκουνας, Εμμανουήλ (1995). *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «ΕΣΤΙΑΣ».
- Stavenhagen, Rodolfo (2008). Building intercultural citizenship through education: a human rights approach. *European Journal of Education*, 43 (2), 161-179.
- Tibbitts, Felisa (2002). "Understanding what we do: emerging models for human rights education. *International Review of Education*, 48 (3-4), 159-171.
- United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights (1997). *International Plan of Action for the Decade of Human Rights Education*. Geneva: United Nations.
- United Nations, General Assembly (2005). *Draft Plan of Action for the Firsts Phase (2005-2007) of the Proposed World Program for Human Rights Education*. 25/10/2005, A/59/525.